

gesellschaftliche Kommunikation eingegliedert. Das Name-Objekt-Verhältnis wird stabilisiert. Es treten Verifizierungs- sowie Variations- und Entlehnungsprozesse ein.

Das Fungieren des Paradigmas ist durch das Zusammenwirken der Kategorien der Prozessualität, Dynamik, Kompaktheit, Kohäsion und der Reproduzierbarkeit bestimmt und ist Grundlage einer namentheoretischen Begründung der Einteilung der Sprache in die sich funktional nicht deckenden Bereiche der Gattungs- und der Eigennamen (sowie der Definition und Zielsetzung der sogen. onomastischen Grammatik).

Ewa Wolnicz-Pawłowska (Warszawa, Polska)

POLSKIE NAZWY WODNE TYPU „STAW NA BAGNACH”, „POTOK Z GAJEK”

Opracowanie polskich hydronimów zbliża się do końca. Ukazały się onomastyczne monografie głównych dorzeczy, atlas podziału hydrograficznego i wykaz nazw standaryzowanych. Te publikacje zawierają kilkanaście tysięcy nazw wodnych. W artykule przedstawiono wybrane z powyższych źródeł nazwy przyimkowe (około 1000). Są to nazwy wód płynących i stojących. 80 % z nich występuje na południu Polski, około 20 % w Polsce środkowej, niecały 1 % w Polsce północnej. Odnoszą się one z reguły do małych obiektów i powstały na gruncie dialektów. Są notowane od średniowiecza, ale najwięcej przykładów pochodzi ze współczesności. Nazwy przyimkowe znalazły się także wśród nazw standaryzowanych.

Słowa kluczowe: hydronimy, nazwy przyimkowe, standaryzacja

W ogromnym zasobie polskich nazw wodnych, historycznych i współczesnych, nazwy z przyimkiem w składzie *nomen proprium* stanowią niewielki odsetek. Jest to jednak zbiór interesujący i zadziwiająco różnorodny, jeśli przyjrzeć *mu się* bliżej. Zwróciłam *na tę* grupę nazw uwagę kilkanaście lat temu

przy okazji przeglądu fleksji polskich hydronimów¹, pisząc: „Do zagadnień związanych z fleksją nazw własnych włączam też nieodmienność. W zebranych materiale nazwy takie stanowią zaskakująco liczną grupę, zwłaszcza wśród zebranych współcześnie form gwarowych" (s. 159). W cytowanym artykule wymieniłam następujące przyimki, spotykane w polskich złożonych nazwach wodnych: *do, koło, ku, między, na, nad, od, pod, poza, przez, przy, spod, spoza, u, w, z, za*, np. *Do Potoka, Koło Ław, Ku Księżej Wodzie, Między Mostki, Między Potokami, Na Granicy, Od Dolisk, Pod Chałupką Poza Podsmyreczany, Spod Kadłuba, [/Przerębli, W Jamie, Z Bagienka, Za Potok, Za Mostem*. Ogółem w dorzeczu Odry naliczyłam 174 przykłady, w dorzeczu Wisły - 123, na Pomorzu Zachodnim - 9. Wykorzystałam wówczas - prócz istniejących opracowań polskich, także sześć tomów serii *Hydronymia Europaea*². Dziś dysponujemy następnymi 14. *tomami* tej serii i nowymi opracowaniami onomastycznymi, które ukazały się w Polsce³, ponadto Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych opracowała zbiór standaryzowanych nazw wodnych pt. „Nazewnictwo Geograficzne Polski. Tom I. Hydronimy, Cz. 1 Wody płynące, źródła, wodospady, Cz. 2. Wody stojące⁴. Opracowanie to zawiera wykaz nazw ze współrzędnymi geograficznymi, co pozwala precyzyjnie zlokalizować dany obiekt. Obecnie zatem w sposób znacznie bardziej dokładny możemy określić obszar występowania interesującego nas typu nazewniczego, liczbę i budowę poszczególnych konstrukcji.

Nazwy typu *Staw na bagnach, Potok z Gajek* odnoszą się z reguły do niewielkich obiektów. Pod względem budowy bliskie są innym nazwom terenowym, np. nazwom pól, lasów, nieużytków itp⁵. Nazwy z przyimkiem

¹ E. Wolnicz-Pawłowska, Uwagi o fleksji polskich nazw wodnych, [w:] *Hydronymia słowiańska II, Materiały z międzynarodowej konferencji hydronimicznej*, Mogilany, 20-24 IX 1994 r., pod red. K. Rymuta, Kraków 1996, s. 155-160.

² *Hydronymia Europaea*, seria 20 tomów pod red. W. P. Schmidy, wyd. Franz Steiner Verlag w Stuttgarcie, zob. Wykaz skrótów. Dalej HE.

³ J. Chojnacki, *Nazwy terenowe w północno-zachodniej części województwa konińskiego*, Poznań 1995; J. Duma, *Nazwy rzek lewobrzeżnego Mazowsza z całym dorzeczem Pilicy*, Warszawa 1999; E. Wolnicz-Pawłowska, *Nazwy wodne w dorzeczu Warty od źródeł do Prosn*, Warszawa 2006.

⁴ Wyd. Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2006. Publikacja zawiera około 16 000 nazw.

⁵ Por. np. E. Rzetelska-Felczko, *Nazwy terenowe od wyrazów przyimkowych*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej XXI*, 1982, s. 85-101; A. Belchnerowska, *Nazwy typu Pod Bobolicami, Za Torem wśród nazw terenowych lądowych północnej części Pomorza Środkowego*, *OKO III*, 1983, s. 137-144; M. Buczyński,

spotykane są także wśród urzędowych nazw miejscowości, ale tylko w grupie osad, kolonii czy przysiółków, a więc małych jednostek osadniczych, np. *Koło Cmentarza* - kolonia, *Na Dole* - część wsi, *Pod Rudnikiem* - osada¹.

Na przyimkowe nazwy hydronimiczne zwracano uwagę przy okazji szerszych zagadnień. Ewa Bilut proponując własną klasyfikację nazw wodnych stwierdziła: „...klasy semantyczne różnią się układem modeli strukturalnych nie tylko w wymiarze frekwencji, ale i jakości; tylko klasie nazw hydrograficznych są właściwe nazwy imiesłowowe typu *Szumiący Potok*, *Chelszcząca*, *Wylewna* itp., tylko klasie nazw topograficznych są właściwe nazwy przyimkowe typu *Na Błotach*, *Na Stawach*, *Nad Beciową Doliną* etc.”². Nazwy przyimkowe autorka cytowanego artykułu odnotowała także wśród nazw kulturowych (przykłady: *Koło Switoj Matka*, *Z Porąb*, *Na Kleśniskach*)³. Inni autorzy zwracali uwagę, że często nazwy tego typu odnoszą się do wód stojących, np. Henryka Mól, która w opracowaniu słowotwórczym hydronimów dorzecza Wieprza wymieniła przyimki *koło*, *na*, *od*, *pod*, *przez*, *przy*, *w*, *za*. Najproduktywniejsze w jej materiale były przyimki *pod* i *na*. Autorka zauważyła przy tym: „Prawie wszystkie nazwy pochodzą z ostatniego stulecia (3 n. z XVI w.), niektóre z nich to nazwy okazjonalne”⁴.

W miarę pełny materiał z całej Polski pozwala zweryfikować te stwierdzenia. Co więcej, istniejące opracowania nierzadko podają także nazwy mniejszościowe (ukraińskie, czeskie, słowackie itp.), co umożliwia zarysowanie tła porównawczego.

Poniższy zbiór zawiera zarówno nazwy cieków, jak i wód stojących. Nie wyróżniłam osobno nazw z terminami rodzajowymi (np. *Potok*, *Struga*, *Rów*, *Jezioro*, *Staw*) oraz bez nich, ponieważ w wykorzystanych źródłach przyjmowane były różne zasady normatywne i redakcyjne (dotyczące np. kolejności członów

Nazwy terenowe typu *Pod Górą Za Lasem* na Lubelszczyźnie, *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica* 12, 1986, s. 221-225; S. Tomaszewska, *Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*. Łódź 1996.

¹ Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce, t. II, Warszawa 1981.

² E. Bilut, *Klasyfikacja semantyczna nazw wodnych*, w: *Hydronimia słowiańska*, pod red. K. Rymuta, Wrocław 1989, s.

³ *Ibidem*, s. 163.

⁴ H. Mól, *Budowa słowotwórcza nazw wodnych dorzecza Wieprza*, w: *Hydronimia słowiańska II*, pod red. K. Rymuta, Kraków 1996, s. 40.

nazwy). Jeśli występowały obie formy, np. *Na Wsi, Staw na Wsi* dawałam zapis z nawiasem (*Staw*) *na WsL*.

Hasła uszeregowałam według przyimków, dając przykłady w kolejności alfabetycznej rzeczowników towarzyszących przyimkom. Nazwy stawów wyróżniłam podkreśleniem. Przy hasłach o bardzo bogatej egzemplifikacji przykłady podałam w wyborze.

BEZ + gen: Bez Dna (staw) HO

DO + gen: Rów do Babnicy HE 2, Struga do Brzezianka NP, Do Daniela HE 13, Do Granic HO, Do Gronia HE 12, Do Hubnego HE 13, Do Jeziora NRW, Rów do Kiebermana NRW, Do Klet HE 13, Do Kobylego HO, Do Lyskiego HO, Do Łączek HO, Rzeka do Młyna Wylatowskiego NRW, Do Mostku HO, Do Nosgric (nazwa historyczna) HE 13, Do Płonej Doliny HO, Do Potoczków HO, (Struga) do Potoka HO, Do Potoka za Branca HO, Do Przygona HO, Do Roztoki HE 13, Do Rzeki HE 13, Kanał do Śluzy NGP, Do Smoka HE 13, Do Snozy HO, Do Snóz HO, Do Snózki HO, Do Sośnio HO, Do Spuszcza HO, Do Tohajcy HE15, Do Tyrek HO, Do Wierzbiny HO. Przykłady czeskie: Do Ćučka HO, Do rybniku HO, Do Skarpy HO. Przykłady słowackie: Do Kobylieho HE 13, Do potoka HE 13, Do uvoza HE 13, DoSpadov HE13

KOŁO + gen: Potok koło Agatki HE 13, Koło Czarnego Mostu HE 16, Koło Czarnika HE 13. (Potok) Koło Dudzinka HE 15, NGP, (Staw) Koło Dworu HE 13, Stoki koło Figury HE 6, Jezioro koło Gorzelni HO, Koło Gorzenia HE 15. Koło Górki HDO, Koło Grubej Wierzby HE 6, Dół Przelotowy koło Kacperka HE 15, Staw koło Krzyża NGP, Koło Kuźni HE 15, Koło Ław NP, Koło Moczydliska HE 9, Koło Modrzewi HE 16, Koło Nadrzecznego HE 6, Kanał koło Ogrodzenia NRW, Koło Ogrodzonki HE 16, Kanał koło Polnej Szopy NRW, Koło Silrady HE 18, Koło Siwczuka HE 10, Stawy koło Wątku HE 15. Przykłady ukraińskie: Stawok koło Silrady HW, Koło Świtoji Matki HE 17

KU + dat: Roztoka ku Aniołce NGP, Potok ku Gospodzie HO, Ku Lasu HE 16, Ku Mrażnicy HE 12, HE 13, Ku Nowinom HE 13, Rów ku Rozpętku NRW, Ku Strzelnicy HO, Ku Studzionce HO, Ku Zimnej Wodzie HO, Ku Żłobu HO.

MIĘDZY + loc: Między Jeziory NRW, Między Mostki HE 17, Między Mostkami HE 17, Między Potokami HE 13.

Przykład ukraiński: Medze Potoki HE 17.

Przykłady słowackie: Medzi jarkami HE13, Medzi rigłami HE 13.

NA + nom: 2 formy zgermanizowane: Na Biała Bach HE 13, Na Czama Bach HE 13.

NA + acc: Na Chojar W, Na Cierźnie W, Na Cygankę W, Na Gajno W, Na Dęby W, Na Dolinkę HE13, Potok na Doliny HO, Na Gościniec W, Na Jesionki W, Na Kamienie W, Na Kamień W, Na Kąty HE 13, Na Kolano W, Na Konieście HE 12, Na Limierzyki HE 12, HE 13, Staw na Makowskiego W, Na Piaski HE 12, (Potok) na Podoly HE 12 // Potok na Padoly NGP, Na Potoczki HO, Na Potok HE 12, Na Sigocin HE17, Na Stoczek HE 19, Na Wiatrak W i in. Przykład ukraiński: Na Kinec Seła HE 18.

NA + loc: Potok na Bagnach HE 12, (Staw) na Bagnie HE 12. Na Bialisku HE 13, Na Błocie Jezioro HE 6, Na Błoniu HE 16, (Staw) na Błoniu W, Gliniki na Błoniu HE 15, Kanał na Błotach NRW, Na Błotach W, Stawek na Błusach HE 18, Stawy na Borowiu NGP, Na Buczakach HE 9, Na Budkach HE 18, Na Chrzęści HE 16 , Na Czajkowie NP, Na Czosówce HE 12, (Staw) na Dole HE 12, Na Dolinie Rowek HE 19, (Rzeka) na Dołach W, NRW, Potok na Dubieckiem HE 10, Na Puku HE 12, Na Dziadu HE 10. Studnia na Dziale HE 13, Staw na Dzióbku HO, (Studnia) na Figłówce HE 15, Bródek na Filarowem HE 10, Na Gaci HE 12, Na Gęsinach HE12, Na Gęzycach NP, Na Głębokim W, Rzeka na Gołębinie HE 13, Na Górach W, Jezioro na Górcie NGP, Stawek na Górze HE 9, Na Granicach HE 12, (Potok) na Granicy HE 15, HE 17, NGP, Rzeka na Granicy HE 13, Na Grobli HE 3, Na Grobli HE 16, Na Hvkach HE15, Na Jakszy HE17, Na Justynowie HE 9, Potok na Kałużowcu HO, Potok na Kałużówce HO, Na Kamieniu HE 12, HE 17, Na Kani Staw HE 6, Na Karczmisku HE 15 i inne Przykłady czeskie: Rybnik na Baronoyym HO, Rybnik na dedine HO, Na Foictyi HO, Na Hrasce HO i in. (razem 13:7 stawów i 6 cieków) Przykłady ukraińskie: Na Bołoti HE18, Na

Hatkach HE18, Na Wozdusi // Za Jordanom HE 17, Na Żelaznym HE 17 Przykład słowacki: Na hute HE 13.

NAD + loc: Nad Beciową Doliną HE 17, Nad Chubadym HE 9, Nad Dragiem HE 17, Nad Drożyszczem HE 9, Nad Groniem HE 9, Nad Karczmą HE 9, Nad Karpiewem HE 9, Nad Kasztelanem HE 9, Nad Kobiackim HE 9, Nad Kobylą Wodą HEM, Nad Koziem HE 9, Staw nad Lasem W, NGP, Czarny Staw nad Morskim Okiem HE 13, NGP, Kanał nad Pastwiskiem NRW, Nad Pejkiem HE 9, Nad Piela HE 9, Czarny Staw nad Rybim HE 13, Nad Rzeką HE 12, Staw nad Rzeką NGP, Nad Spaleniskiem HE 9, Nad Stawem HE 15, Źródło nad Stokiem NGP, Nad Struga HE 15, Jezioro Nad Tamą HE 16, Nad Tszmokiem HE 9, Nad Załazniem HE 16, Nad Żubrem HE 9.

Przykłady słowackie: Pleso nad Skokom HW, Nad Młynarom HE 13, Nad Skokom HE 13.

OD + gen: Od Alfredówki HE 15, Potok od Biórkowa APHP, Potok od Blizianki HE 3, Potok od Bristana HE 13, (Potok) od Brzezia HE 13, Potok od Budzoszy HO, Od Cegielni HE 3, Rastoka od Cytarnic HE 9, Stawy od Czudowic HE 3. Od Dolisk HE 17, Potok od Drzugule HO, Potok od Dziury HE 13, Potok od Gaja NGP, Rów od GordzielowaNGP, Od Górek HE 13, Rów od Grabowej NGP, Rów od Grabówki NGP, Potok od Gruszki HO, Potok od Jakubowic HO, Rów od Jażwin NGP, Rów od Jeziora HE 6, Od Jędrzejowski HE 13, Od Komornik HE 12, Rów od Konstantynowa NGP, Rów od Kotfina NGP, Od Kralówki HDO, Rów od Kruszyny NGP, Rów od Kuśmerek NGP, Od Lasu HE 15, HE 17, Potok od Lasu HE 13, Potok od Lodra HO, Potok od Luksa HO, Rzeka od Małego Młyna HE 6, Od Marasiówki HE 13, Od Marcina HE 16, Rów od Michałowa NGP, Od Mikołaszki HE 9, Rów od Mykanowa NGP, Od Niżowy HE 12, Od Opusta HE 17-18, Rów od Pacierzowa NGP, (Rzeka) od Podlesia HE13, Od Polany HE17, Rzeka od Posadowej HE13, Rów od Prusicka NGP, Rów od Sadowek HE6, Od Smrecznej Polanki HE 12, Rów od Soborzyc NGP i inne
Przykłady czeskie: Potok od Branice HO, Potok od Svobodnych Hermanie HO i inne (razem 10 cieków) Przykład ukraiński: Wid Opusta HE17-18

Przykłady słowackie: Od Hankovca HE 13, Od Majkovky HE 13, Od Majkutky i inne (razem 7 nazw potoków).

POD + acc: Pod Babinc Dola HE 3, Pod Brzeżki HE 9, Poda [D]olin[y] HE 18, Pod Dunajec HE 13, Pod Figurki HE 12, Zgon pod Frackowiaka HO. Pod Gontów HE 13, Pod Górki HE 12, Pod Hale HE 13, Potok pod Jasielnik NGP, Pod Jasienowy HE 13, (Potok) pod Jawory HE 9, Pod Jaworze HE 13, Pod Jaworzyne HE 13, Pod Kamień HE 18, Potok pod Kosarzyska NGP, Staw pod Kościół NGP. Potok pod Laki NGP, Pod Obidowiec HE 13, Pod Olesie HE 18, Potok pod Olszynki NGP, Pod Pasiekę HO, Pod Piaski HE 12. Pod Posuniaki HE 16. Pod Przewały HE 18, Pod Przysłopok HE 12, Pod Sana HE 18, Pod Sowiny HE 13, Potok pod Studnię HE 13, Pod Suchy HE 18, Pod Wróblíchów HE 18, Potok pod Wysoki Dział HE 13, Struga pod Zimne Zdroje NGP, Pod Zniesienie HE 18 i in.

POD + loc: Pod Adamem HE 9, Pod Alojzem HE 9. Pod Balcerem HE 9, Pod Bałamuckim FIE 9. Pod Barnasiem HE 12. Pod Basztą HE 12, Staw pod Basztą NGP- Pod Bednarka HE 9. Rzeka pod Białkową HE 15, Dół pod Bielawami HE 15. Pod Bieńkiem HE 12. Pod Bieńkiem HE 16. Pod Bindugą HE 10. Pod Biskupem HE 12. Pod Bochotnicą HE 6, Pod Boćkiem HE 16, Potoczek pod Borami HE 13, Pod Borem HE 9. Pod Boweniem HE 18, Pod Browarem HE 9, HE 12, Pod Brudnowem HE 16. Pod Bryłka HE 9, Pod Brzanówka HE 13. Pod Brzegami HE 16, Potok pod Buczyną HO, Pod Bugajem HE 12, Pod Bustrykiem HE 13, Pod Cabakiem HE 12. Pod Cerkwią HE 18. Pod Chałupką HO. Źródło pod Cipka NGP. Pod Cyganem HE 12. Dół pod Cyganem HE 15. (Staw") pod Cyrkulikiem HE 9. Potok pod Cyrłą NGP, Pod Czeremszynami HE 18 i in.

Przykłady czeskie: Jazero pod Bymoyrn HO. Pod hajem HO.

Przykłady słowackie: Pod dbolcom HE 13, Pod Ihlou HE 13, Pod Jayorinkami.

HE 13 (razem 19 potoków), Pod Haykou HE 13. Pod Skokom HE 13 i inne (6 przykładów).

Przykłady ukraińskie: Pid Czeremszynamy HE 18, Pod Dilem HE 18, Pid Ławkamy HE 18.

POZA + acc: Poza Podsmyreczany HO.

Przykłady słowackie: Poza Ceryla HE 13, Poza łąz HE 13.

PRZED + acc: Przed Zaieczy HE 9 (15 w.)

PRZED + loc: Przed Łada HE 12. Przed Potokiem HE 12. Staw przed Stochlem HE 9.

PRZEZ + acc: np. Potok przez Baboniówkę HE 13, Rzeka przez Doły HE 15, Rów przez Krzywe HE 6, Rów przez Łąki NRW, Rzeka przez Wieś HE 13, Rzeka przez Witelne HE 15.

PRZY + loc: np. Potok przy Dworze HO, Staw przy Dworze HE 10, Przy Drodze HE 15, Staw przy Drodze NGP, Przy Gorzelni HE 10, Przy Gościńcu W. Przy Grabku HE 12. Potok przy Kapli HO, Przy Koszyncy HO, Przy Kowalu HE 12. Strużka przy Lisewie NP, Staw przy Młynie HE 12. Przy Mostku HE 9, Przy Nawsiu HE 12. Dół przy Owczarni W. Staw przy Parku NGP, Przy Rudzie HE 14. Stawy przy Rzece NGP. Stawy przy Sobieszynie HE 6. Przy Szlachtami HW. Staw przy Szosie NGP. Przy Świętym Janie W. Przy Świętym Janie HE 15, Staw przy Tartaku NGP, Przy Wandurze HE 12. Przykład słowacki: Pri Sosninach HE 13.

SPOD + gen: Potok spod Bagna HO, Potok spod Biernaci HO, Potok spod Góry HE 18, Spod Grap HE9, Spod Brzyszcza HE18, Spod Jastek HE 12, Spod Kuśnierzowych Polanek HE18, Spod Michałowa Czerteża HE18, Potok spod Nakła APHP, Spod Wielkiej Kiczory HE 18, (Potok) spod Magierowa HE3, Struga spod Strzembowa APHP i in.

Przykłady słowackie: Spod Havky HE 13, Spod hrušky HE13, Spod luk HE13, Spod Zabanisk HE 13.

SPOZA + gen: Potok spoza Budynku HO, Potok spoza Gorzołki HO, Potok spoza Janule HO, Potok spoza Jurysów HO, Potok spoza Myrtów HO, Potok spoza Rusza HO, Potok spoza Szokały HO, Potok spoza Szuścika HO.

U + gen: U Grubki HE19, Dół u Kosmowskiego W. U Strugów HE 18, U Mokradli HE 16. U Zdrojku W i inne.

Przykłady czeskie: U hołdy HO. U kamenky HO. U Yiaduktu i inne.

W + loc: (Potok) w Cebuli HE 9, (Potok) w Ciemnym HE 9, Staw w Dębach NGLWe Dworze HE 12, We Dworze HE 15, W Glinkach W, W Jamie HE 18, W Kale HE 16, (Rów) w Kątach W, (Potok) w Kotarnicy HE 9, W Krzewiu HE 16. Kanał w Łące W, W Łąkach HE 16, W Olszynie HE 16, W Rudym HE 19, W Smugach HE 19, Rów w Spaliskach APHP, W Strudze HE 16, (Potok) w Słupnem HE 9. W Widłach HE 20. We Wilku HO. (Staw) we Wsi HE 12. Rów w Zagórze APHP i in.

Przykłady czeskie: Potok v Lichnoye" HO, V Remiže (razem 9, w tym 1 staw)
Przykłady słowackie: V Šibeníniku HE 13, V Kopelci HE 13.

WSBOK: Wsbok Staw HE 16.

Z + gen: Z Borowiny APHP, Potok z Czeretnika HE9, (Potok) z Drażawy HE18, Potok z Gajek NGP, Z Gaju HE19, (Potok) z Gawłowskiego HE9, Z Góry Hulskiej APHP, Z Góry Obryt APHP, Z Kosowa HE 18, Z Lip Rów HE 18, Z Lipy Rów HE 18, Potok z Liska NGP, Z Magórki APHP, Struga z Michałowa APHP, Potok z Podzamka NGP, Z Pohary HE 18, Potok z Rajek HE 18, (Potok) z Sepnego HE 12, Z Sianowych Woda HE 18, Potok ze Skrzyszowa APHP, Z Syhły Woda HE 18, Ze Stoków HE 16 i inne.

Przykłady czeskie: Potok z Brožoveho HO, Potok z polesi Horni les HO, Potok z polesi Smrčina HO.

Przykłady słowackie: Z Krivuli HE13, Z Noviny HE13, Z Podbučia HE13 i in.
(6 przykładów)

Przykłady ukraińskie: Woda z Czornoji HE 18, Z Chrewtu HE18, Z Hołowicznoho HE 18, Z Pyłkiwśkoji Potik HE 18, Z Zamirok HE 18.

Z + instr: Staw z Wyspa NGP.

ZA + acc: Potok za Bachnacie NGP, Za Chełm HE 16, Za Dobosi HE 9, Za Gorzolki HO, Potok za Kopce NGP, Za Oczków HE 9, Za Palacza HE 9, Za Pasiekę HE 13, Za Pasieki HE 13, Za Potok HO, Za Stawka HE 12, Potok za Stryja HO, Potok za Szkandery HO, Za Uplaz HW, Za Zastawy HE 15
Przykłady ukraińskie: Za Pański Potik HE 15, Za Potik HW, Za Wodu HE 15.

ZA + instr: Za Bakiem HE 16, Za Biłaszem HE 18, Potok za Bramką HE 13, Za Dworem HE 18, Jezioro za Dywizją NGP, Za Figurą HE 18, Za Garbem HE 18, Za Głębokim HE 18, Za Groblą W. Potok za Groniem HE 13, NGP, Za Horbem HE 18, Za Karczmą HE 18, Potok za Maciorową NGP, Za Masnowym HE 18, Staw za Młynem NGP, Za Mostem HE 18, Za Ogrodem HE 16, Staw za Stodołami NGP, Za Świńcem HE 18, Potok za Twarogiem HE 12, Za Tynią HE 18, Za Wielką Górą HE 18, Za Wróbluchą HE 18, Za Wierzbeczką HE 16, Za Zielonką HE 16.

Przykłady ukraińskie: Za Filwarkom HE 18, Za Jordanom HE 17, HE 18
Przykłady słowackie: Za Byстрыm hrbom HE 13, Za Jordancom HE 13, Za lesom HE 13 i inne (20 przykładów), Za Jordancom HE 13.

Z MIĘDZY: Z Między Rawek HE 18.

Ogólną liczbę nazw wodnych dla poszczególnych konstrukcji z rozbięciem na nazwy cieków i wód stojących pokazuje tabela 1.

Wystąpiło 959 nazw, w tym 621 cieków, 338 stawów i innych wód stojących (źródeł, studni, sadzawek, jezior itp., a także bagien). Przyimki *na* (227), *pod* (161), *z* (123) są najczęstsze, nieco rzadziej wystąpiły przyimki *w* (70), *od* (67), *za* (74), *spod* (52). Tylko pojedynczymi przykładami udokumentowane są konstrukcje *bez* + gen, *poza* + acc, *przed* + acc, *wsbok*, *z* + instr, *z między*.

Wyłącznie w zbiorze nazw cieków zanotowano konstrukcje: *poza* + acc (1), *przez* + acc (6), *spod* + gen (52), *s poza* + gen (8), *z* + gen (122), *z między* (1). Jak widać, najbardziej typową konstrukcją przyimkową dla cieków jest *z* + gen lub *spod* + gen. Wody płynące, jako obiekty w pewnej mierze ruchome, noszą często nazwy o charakterze kierunkowym, wyrażone konstrukcjami *do* + gen, *ku* + dat, *na* + acc, *od* + gen, *pod* + acc, *poza* + acc, *pod* + acc, *przez* + acc, *spod* + gen, *z* + gen, *za* + acc. Wśród nazw wód stojących tylko tonie rybackie cechuje konstrukcja *na* + acc (od kierunku płynącej łodzi).

Wyłącznie w zbiorze nazw wód stojących są konstrukcje: *bez* + gen (1), *przed* + acc (1), *przed* + loc (3), *wsbok* (1), *z* + instr (1). Te pojedyncze na ogół nazwy nie tworzą wyspecjalizowanych modeli, właściwych tylko temu rodzajowi wód. Można natomiast wskazać konstrukcje wspólne z nazwami cieków, ale charakterystyczne

bardziej dla wód stojących niż płynących; są to dla toni *na* + acc (25), dla stawów i jezior *na* + loc, *pod* + loc, *przy* + loc, *koło* + gen, *na* + acc, *nad* + loc, *przy* + loc. Nazwy wód stojących otrzymują zazwyczaj nazwy o charakterze sytuującym, a więc z rzeczownikiem w miejscowniku.

Występowanie poszczególnych konstrukcji w głównych polskich dorzeczach a także towarzyszące tło słowiańskie ilustruje tabela 2.

Zebrałam łącznie 982¹ nazwy, w tym z dorzecza Odry - 283 nazwy (około 29%), z dorzecza Wisły 695 nazw (około 70%), z pozostałych dorzeczy - 4 nazwy. Te inne to dorzecze Orawy (dopływ Dunaju), Zatoka Gdańska (Bałtyk) i Zalew Wiślany (Bałtyk).

Pełniejszy, ponad trzykrotnie większy materiał pozwolił zweryfikować ustalenia, które poczyniłam kilkanaście lat temu. Nie dorzecze Odry, ale Wisły obfituje w przyimkowe nazwy wodne, i to w zdecydowanej przewadze (jak 3:7, zob. tabela 3). Obszarem górującą liczbą takich struktur nazewniczych jest zlewisko górnej Wisły od źródeł do ujścia Sanu (63% całości materiału). Również w dorzeczu górnej Odry nazwy takie są częste. Ogólnie biorąc prawie 80% zebranych nazw pochodzi z górzystego południa Polski, gdzie hydronimów jest więcej, niż na pozostałym obszarze kraju. Warto jednak dodać, że także w innych nazwach terenowych model z przyimkiem najczęściej spotykany jest na południu Polski². Co więcej, analogiczne struktury spotykane są w języku naszych bezpośrednich sąsiadów: Ukraińców, Czechów i Słowaków, co pokazuje wybiórczy materiał z wykorzystanych źródeł³. W pasie środkowym, przeważnie nizinnym, nazwy przyimkowe w hydronimach stanowią zarówno w dorzeczu Wisły, jak i Odry po 10% zbioru. Na północy Polski nazwy takie są nieliczne i stanowią ok. 1%.

We współczesnych standaryzowanych nazwach wodnych uwzględniono zaledwie 60 nazw cieków i 31 nazw wód stojących omawianego typu. Nie wszystkie schematy nazewnicze są tu reprezentowane, brak np. przyimków *bez*,

¹ Różnica między liczbą nazw w tabeli 1 i 2 wynika z tego, że w tabeli 2 liczono odrębnie nazwy dla każdego dorzecza, a w tabeli 1 łącznie.

² Por. S. Tomaszewska, op. cit.

³ W przykładach ukraińskich wystąpiła dodatkowo konstrukcja Nad Worotci HE17.

między, poza, przez, spoza, u. Nazwy administracyjne, nadawane np. przez hydrologów, powielają najczęstsze struktury nazewnicze panujące na danym terenie i nie zakłócają ogólnopolskiego systemu nazewniczego, por. np. Kanał Odpływowy od Odry do Piskornej APHP, Osobłoga - Ramię od Rzepcza APHP, Starorzecze w Stokach Starych APHP, Sucha z Franciszkowa APHP, Wyrwa spod Kawęcina APHP, Kanał Ulgi z Brzostkowa APHP, Orla z Bud APHP, Belnianka spod Podlisyca APHP, Kanał Ulgi w Grzymalinie APHP.

Tabela 1. Nazwy przyimkowe w ciekach i wodach stojących

Model	Cieki	wody stojące	razem
Bez + gen		1	1
Do + gen	31	2	33
Koło + gen	10	16	26
Ku + dat	10	1	11
Między + loc	2	4	6
Na + acc	13	28	41
Na + loc	64	120	184
Nad + loc	6	21	27
Od + gen	66	1	67
Pod + acc	33	4	37
Pod + loc	54	70	124
Poza + acc	1		1
Przed + acc		1	1
Przed + loc		3	3
Przez + acc	6		6
Przy + loc	5	20	25
Spod + gen	52		52
Spoza + gen	8		8
U + gen	21	15	36
W + loc	47	22	69
Wsbok		1	1
Z + gen	122		122
Z + instr		1	1
Za + acc	14	1	15
Za + instr	53	6	59
Z między	1		1

Tabela 2. Nazwy przyimkowe w hydronimach - geografia

Model	Dorzecze Wielki	Dorzecze Odra	Inne	Tło skrajnie

Bez + gen		1		
Do + gen	10	22	1	cz. i słc.
Koło + gen	21	4	1	ukr.
Ku + dat	5	6		
Między +	3	1		ukr. i słc.
Na + nom (zgerm.)	2			
Na + acc	11	30		ukr.
Na + loc	113	26		cz., słc. i ukr.
Nad + acc				ukr.
Nad + loc	24	20		słc.
Od + gen	42	24		cz. i ukr.
Pod + acc	35	2		
Pod + loc	146	20	2	cz., słc. i ukr.
Poza + acc		1		słc.
Przed + acc	1			
Przed + loc	3			
Przez + acc	5	1		
Przy + loc	15	10		słc.
Spod + gen	37	15		słc.
Spoza + gen		8		
U + gen	26	10		cz.
W + loc	54	15		cz. i słc.
Wsbok	1			
Z + gen	73	49		cz., słc. i ukr.
Z + instr		1		
Za + acc	11	4		ukr.
Za + instr	56	13		słc. i ukr.
Z między	1			

Tabela 3. Występowanie nazw przyimkowych w Polsce

Dorzecze Wisły	Dorzecze Odry	Inne
Górny bieg 63%	Górny bieg 16%	Dorzecze Orawy
Środkowy bieg 10%	Dorzecze Warty 10%	
Dolny bieg 0,7%	Dolny bieg 0,2%	Przymorze

LITERATURA

APHP: Atlas podziału hydrograficznego Polski, Cz. 1-2, praca zbiorowa pod kierunkiem H. Czarneckiej, Warszawa 2005.

HDO: Majtan M., Rymut K., Hydronimia dorzecza Orawy, Wrocław 1985.

HE: Hydronymia Europaea, hrsg. v. W. P. Schmid, Bd. Iff., Wiesbaden-Stuttgart 1985 ff.:

HE 1: Górniewicz H., Gewässernamen im Flußgebiet der unteren Weichsel (Nazwy wodne dorzecza dolnej Wisły), Stuttgart 1985.

HE 2: Rzetelska-Feleszko E., Die Zuflüsse zur Ostsee von der Weichselmündung bis zur Persante (Dopływy Bałtyku od ujścia Wisły do Parsęty), Stuttgart 1987.

HE 3: Rieger J., Gewässernamen im Flußgebiet des Wisłok (Nazwy wodne dorzecza Wisłoka), Stuttgart 1988.

HE 4: Duma J., Zuflüsse zur unteren Oder und zur Ostsee bis zur Persante (Nazwy dopływów dolnej Odry oraz Bałtyku po ujście Parsęty), Stuttgart 1988.

HE 5: Biolik M., Zuflüsse zur Ostsee zwischen unterer Weichsel und Pregel (Nazwy wodne dopływów Bałtyku między dolną Wisłą i Pregołą), Stuttgart 1989.

HE 6: Mól H., Gewässernamen im Flußgebiet des Wieprz (Hydronymia dorzecza Wieprza), Stuttgart 1990.

HE 7: Belchnerowska A., Die Namen der stehenden Gewässer im Zuflußgebiet der Ostsee zwischen unterer Oder und unterer Weichsel (Nazwy jezior w dorzeczu Bałtyku między dolną Odrą i dolną Wisłą), Stuttgart 1991.

HE 8: Biolik M., Die Namen der stehenden Gewässer im Zuflußgebiet des Pregel und im Einzugsbereich der Zuflüsse zur Ostsee zwischen Pregel und Memel (Nazwy wód stojących dorzecza Pregoły i dopływów Bałtyku między Pregołą a Niemnem), Stuttgart 1993.

HE 9: Rymut K., Gewässernamen im Flußgebiet der Weichsel von der Quelle bis zu Soła und Przemsza (Nazwy wodne dorzecza górnej Wisły od źródeł do Soły i Przemszy), Stuttgart 1993.

HE 10: Bilut E., Gewässernamen im Flußgebiet des Westlichen Bug (Nazwy wodne dorzecza Bugu), Stuttgart 1995.

HE 11: Biolik M., Die Namen der fließenden Gewässer im Flußgebiet des Pregel (Nazwy wód płynących dorzecza Pregoły), Stuttgart 1996.

HE 12: Rymut K., Rechte Zuflüsse zur Weichsel zwischen Soła und Dunajec (Nazwy wodne prawobrzeżnych dopływów Wisły między Sołą a Dunajcem), Stuttgart 1996.

HE 13: Rymut K. und Majtan M., Gewässernamen im Flußgebiet des Dunajec (Nazwy wodne dorzecza Dunajca), Stuttgart 1998.

HE 14: Duma J., Gewässernamen im linken Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Pilica und Brda (Nazwy wodne w zlewisku lewych dopływów Wisły od Pilicy po ujście Brdy) Stuttgart 1999.

HE 15: Rymut K., Gewässernamen im rechten Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Dunajec und Wisłok (Nazwy prawobrzeżnych dopływów Wisły między Dunajcem a Wisłokiem), Stuttgart 2000.

HE 16: Rymut K., Gewässernamen im linken Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Przemsza und Pilica (Nazwy lewobrzeżnych dopływów Wisły od Przemszy do Pilicy), Stuttgart 2001.

HE 17-18: Rieger J., Gewässernamen im Flußgebiet des San (Nazwy wodne dorzecza Sanu), Teil I-II, Stuttgart 2003-2004.

HE 19-20: Biolik M., Gewässernamen im Flußgebiet der Narew von der Quelle bis zur Einmündung der Biebrza (Nazwy wodne dorzecza Narwi od źródeł do ujścia Biebrzy), Teil I-II, Stuttgart 2005.

HO: Hydronimia Odry. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym, red. H. Borek, Opole 1983.

HW: Hydronimia Wisły. Cz. I. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym. Pod red. P. Zwolińskiego, Wrocław 1965.

NGP: Nazewnictwo geograficzne Polski, t. I. Hydronimy, cz. 1. Wody płynące, źródła, wodospady, cz. 2. Wody stojące, Warszawa 2006.

NP: Rzetelska-Feleszko E., Duma J., Nazwy rzeczne Pomorza między dolną Wisłą a dolną Odrą, Wrocław 1977.

NRW: Rieger J., Wolnicz-Pawłowska E., Nazwy rzeczne w dorzeczu Warty, Wrocław 1975.

NWP: Szulowska W., Wolnicz-Pawłowska E., Nazwy wód w Polsce, Cz. I-II, Warszawa 2001-2002.

W: Wolnicz-Pawłowska E., Nazwy wodne dorzecza Warty od źródeł do Prosnego, Warszawa 2006.

**E. Volnuch- Pavlovska. Polish water names of the type “ Stav na Bahnakh”,
“Potik z Haiok”.**

Investigation of POLISH hydronyms comes to an end. Some onomastic monographs of the main river basins, the atlas of geographic division, and the register of standardized names have already appeared. These publications contain over ten thousand water names. The article gives some prepositional names (about 1000) chosen from the above given sources. They are the names of flowing and stagnant waters. 80 % of them are used in the south of Poland, nearly 20% in central Poland and less than 1% in the north of Poland. Such water names are mostly the names of small objects and they appeared on the basis of dialects. First they were fixed in the Middle Ages but most of the examples have origination from modern life. Prepositional names are also used among standardized ones.

Keywords: *hydronyms, prepositional names. Standardization.*

Ірина Желєзняк (Київ)

ПОХОДЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ТОПОНІМНОЇ ОСНОВИ *ret-

Доводиться слов'янська природа українського географічного терміна ret всупереч усталеній думці про його запозичення з угорської мови.

Ключові слова: *географічний термін, топонім, етимологія.*

Майже на всіх просторах Славії відомі топоніми з основою *ret-. Вони нечисельні, водночас становлять певні мікроареали (не виключається, що це наше спостереження ґрунтується на нерівномірній джерельній